

77

SVENSK
EXEGETISK
ÅRSBOK

På uppdrag av

Svenska Exegetiska Sällskapet

utgiven av

Samuel Byrskog

Uppsala 2012

Svenska Exegetiska Sällskapet
Box 511
S-751 20 UPPSALA, Sverige
WWW: <http://www2.teol.uu.se/homepage/SES>

Utgivare:

Samuel Byrskog (samuel.byrskog@teol.lu.se)

Redaktionssekreterare:

Thomas Kazen (thomas.kazen@ths.se)

Recensionsansvarig:

Cecilia Wassén –2012 (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Tobias Hägerland 2012– (tobias.hagerland@teol.lu.se)

Redaktionskommitté:

Samuel Byrskog (samuel.byrskog@teol.lu.se)

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)

Blazenka Scheuer (blazenka.scheuer@teol.lu.se)

James Starr (james.starr@efs.svenskakyrkan.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 250 (studenter SEK 150)

Övriga världen: SEK 350

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren. Manusstopp är 1 mars.

Utgiven med bidrag från Vetenskapsrådet.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/).

SEÅ may be ordered from Svenska Exegetiska Sällskapet either through the homepage or at the postal address above. In North America, however, SEÅ should be ordered from Eisenbrauns (www.eisenbrauns.com). Search under the title "Svensk Exegetisk Arsbok." Instructions for contributors are found on the homepage or may be requested from the editorial secretary (thomas.kazen@ths.se).

This periodical is indexed in the ATLA Religion Database®, published by the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; E-mail: atla@atla.com; WWW: <https://www.atla.com/>.

© SEÅ och respektive författare

ISSN 1100-2298

Uppsala 2012

Tryck: Elanders, Vällingby

Innehåll

Exegetiska dagen 2011/Exegetical Day 2011

Susan Ashbrook Harvey	Möten med Eva i syrisk liturgi.....	1
Oskar Skarsaune	Jewish and Christian Interpretations of Messianic Texts in the Book of Isaiah as Jewish/Christian Dialogue – from Matthew to the Rabbis	25
Sten Hidal	Bibeltolkning i den tidiga kyrkan.....	47

Övriga artiklar/Other articles

James A. Kelhoffer	Nya testamentets exegetik som akademiskt ämne med relevans för andra ämnen.....	55
Lennart Thörn	Förordet och Ordet i Luk–Apg.....	71
Nina Lundborg	Jesu exodus: Mose-, Sinai- och Exodusmotiv i Luk 9:28–36.....	105
John-Christian Eurell	Faith: An Activity of Christ or of the Believer? A Contribution to the πιστις χριστου Debate.....	139
Jörg Frey	The Diaspora-Jewish Background of the Fourth Gospel	169
Ingegerd Hällner	”Den som inte dansar förstår inte vad som sker”: En vishetskristologisk analys av danshymnen i <i>Johannesakterna</i> med cirkeldansen som tolkningsmönster	197
Jörgen Magnusson	Bortom vägs ände, eller klarsyntheten som förblindade: En analys av en så kallad akosmisk etik i <i>Sanningens evangelium</i> från Nag Hammadi.....	225
Sten Hidal	Helmer Ringgren in Memoriam.....	255

Recensioner/Book Reviews

James W. Aageson	<i>Paul, the Pastoral Epistles, and the Early Church</i> (James Starr)	259
John J. Ahn	<i>Exile as Forced Migrations: A Sociological, Literary, and Theological Approach on the Displacement and Resettlement of the Southern Kingdom of Judah</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	261

Helmer Ringgren in Memoriam

STEN HIDAL (LUNDS UNIVERSITET)

Helmer Ringgren 1917–2012

Helmer Ringgren föddes i Ala socken på södra Gotland i ett hem utan akademiska traditioner. Efter att ha blivit student som privatist i Stockholm påbörjade han studier vid Uppsala universitet 1936, samma år som Uppsala Exegetiska Sällskap bildades. Vid denna tid genomgick den teologiska fakulteten en avsevärd förnyelse, främst i religionshistoria och exegetik. Den nye professorn i religionshistoria, Geo Widengren, professorn i Nya testamentets exegetik Anton Fridrichsen och – så småningom – hans gammaltestamentlige kollega Ivan Engnell öppnade nya vägar. De kom alla att påverka den unge gotlänningen.

Det blev ämnet religionshistoria som Ringgren disputerade i 1947 med avhandlingen *Word and Wisdom: Studies in the Hypostatization of Divine Qualities and Functions in the Ancient Near East*. Vishetslitteraturen i Gamla testamentet hade dittills inte tilldragit sig så stort intresse; om den studerades var det åtminstone i Sverige framför allt erfarenhetsvisheten. Ringgren ägnade sig åt hypostaseringen av gudomliga egenskaper, främst visheten, till exempel hymnen i Ordspråksbokens åttonde kapitel. Han satte in detta i dess främreorientaliska kontext, något som alltid utmärkte han forskning. Men det var också ett fenomen som pekade fram mot Ikrisostologin i Nya testamentet. På denna avhandling blev han docent.

Utsikterna att få en tjänst i Uppsala var dock inte de bästa. I Finland fanns sedan några år den svenskspråkiga akademien i Åbo och där var Ringgren tf professor 1947–1956. Kontakterna med Uppsala behölls och där var han forskardocent 1955–1959. Efter några år vid Garrett Theological Seminary i Evanston, USA, återvände han till Åbo akademi, nu som professor i religionshistoria för att slutligen kallas till professuren i Gamla testamentets exegetik i Uppsala som Ivan Engnells efterträdare (1965, men utnämnd redan från den 1 december 1964).

I sitt sakkunnigyttrande (med tillstyrkan av kallelsen) framhöll den dåvarande professorn i samma ämne i Lund, Gillis Gerleman, att en överras-

kande stor del av Ringgrens produktion bestod av läromedel. En överblick av Ringgrens skrifter vid denna tid bekräftar påståendet. Förutom ett antal artiklar (flera med inriktning mot islamologin) finns här *Psaltarens fromhet* (1957) och den tillsammans med Åke V. Ström utgivna läroboken *Religionerna i historia och nutid* (1957 och flera upplagor, översatt till tyska och franska). Ringgren hade också medverkat i den svenska exegetikens flaggskepp, *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, både upplagorna. Särskilt hans religionshistoriska och filologiska kompetens var imponerande (även i arabiska). Om hans förblivande intresse för vishetslitteraturen vittnar flera kommentarer i serien *Das Alte Testament Deutsch*.

Professuren i Uppsala kom Ringgren att inneha i två decennier. Han gjorde sig snabbt omtyckt som lärare och fick leda ett välbesökt seminarium. Antalet doktorander har inom hans ämne aldrig varit särskilt stort, men flera avhandlingar kom att ventileras, bland vilka kan nämnas Magnus Ottossons *Gilead: Tradition and History* (1969).

Det var under en händelserik tid som Ringgren kom att verka. Den svenska universitetsutbildningen omdanades från grunden, och det gällde inte minst om teologistudiet. Han blev ordförande i den statliga utredning som tillsattes 1970 med uppgift att ta itu med hela den Religionsvetenskapliga Utbildningens Mål och Organisation, förkortat RUMO. Genom sin insats där kom han att på ett avgörande sätt påverka den svenska utbildningen av präster och lärare i religionskunskap.

Det var ett arbete som måste göras, men även om Ringgren var en duktig administratör var det knappast sådana uppgifter som låg honom närmast. Han fortsatte att ge ut böcker med ofta populärvetenskaplig inriktning. Här kan nämnas hans lärobok om främreorientaliska religioner. Vidare översatte han och kommenterade flera av texterna från Qumran (*Tro och liv enligt Dödahavsrollarna*, 1961). Han engagerade också det högre seminariet i produktion av läroböcker och resultatet blev *Israels profeter. En studiebok under redaktion av Helmer Ringgren* (1974).

Men läroboken framför andra var *En bok om Gamla Testamentet* (BGT), som han skrev tillsammans med Bertil Albrektson (som även han varit professor i Åbo). Ringgren skrev om Israels historia och gammaltestamentlig teologi i sin klara, nästan lapidariska stil. Boken kom i sin första upplaga 1969 och kom att göra tjänst in på 2000-talet. Den användes även i Norge. Generationer av svenska teologistudenter har fått sin baskunskap om den största delen av Bibeln genom denna bok.

BGT är ett bra exempel på Ringgrens stil: mycket pedagogisk, innehållsrik men också förtätad och ordknapp. För inläsning till tentamen

torde flera av hans skrifter ha ställt höga krav, men man märkte också att författaren var en som suveränt behärskade sitt ämne.

I Bibelkommissionens arbete med att nyöversätta Bibeln blev han snart engagerad. Han var knuten till den gammaltestamentliga enheten under hela den tid som den existerade, först som filologisk expert och 1982–2000 som översättare. Som en frukt av detta får vi betrakta hans stora kommentar till Psaltaren som i tre volymer kom ut under åren 1987–1997. Den ingår i serien *Kommentar till Gamla Testamentet (KGT)* och är den utförligaste kommentaren till en gammaltestamentlig bok som finns på svenska.

Denna kommentar visar också tydligt hur Ringgrens ställning till den så kallade Uppsalaskolan (en benämning han själv undvek) hade modifierats. I yngre år var han påverkad av sina lärare Widengren och Engnell när det gällde synen på det sakrala kungadömet, av Engnell också i synen på traditionshistorien. I psaltarkommentaren finns inget spår av Engnells dekretande. Omdömet är så balanserat ("å ena sidan...å andra sidan") att läsaren ibland frågar sig vad författaren egentligen menar. I psalm 89 (som Ahlström gjort till den sakrala kungapsalmen framför andra) finns "inga handfasta bevis" för kungens rituella förnedring. Men allt avvisas inte, och det finns mycket som talar för att "höstfesten var den kultiska platsen för hyllandet av Herren som kung och skapare och förnyandet av förbundet".

Kommentarens uppläggning och tänkta läsekrets gör också att Ringgren här framträder som mera teologisk än i sina tidigare skrifter. Engnell själv hade på slutet blivit mera observant på den särställning som Israels religion hade i sin omvärld, och så var det också med Ringgren. Han blev också en av huvudredaktörerna för ett monumentalt uppslagsverk med "teologisk" i titeln, nämligen *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, som han i tio volymer gav ut tillsammans med en tysk kollega (Johannes Botterweck, så småningom ersatt av Heinz-Josef Fabry) under åren 1973–2000. Redan detta att redigera och hålla samman ett så stort projekt med en mängd medarbetare måste ha krävt enormt med arbete; dessutom skrev han själv flera av artiklarna.

Ringgrens arbetskapacitet var mycket stor och han förvaltade väl de många åren som emeritus. Han fann tid till också sådant som av ålder anses höra till en professors uppgifter, som aktivt deltagande i de lärda samfunden. Vidare var han hedersledamot i Gotlands nation och under ett

antal år dess inspektor (liksom Ivan Engnell hade varit). Hans hälsa var god och den resliga gestalten utstrålade vitalitet.

Den religionshistoriska inriktningen uteslöt ingalunda ett kyrkligt engagemang. Här liknade Ringgren den äldre generationen av svenska religionshistoriker som Söderblom, André och Ysander. Av Torsten Ysander hade han för övrigt prästvigts 1942 för Visby stift. Under emeritusåren gladde han sig mycket att ha helt nära till en småkyrka, som tyvärr kom att läggas ner.

En stor vetenskapsman har gått ur tiden. Hans blick var skarp och prövande, men det fanns också godhet i den. Frid över hans minne.